

ВІДГУК

офіційного опонента Завгородньої Т. К. на дисертаційне дослідження Башкір Ольги Іванівни «Науково-педагогічна діяльність кафедр педагогіки у вищих педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ – початок ХХІ століття)», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Дисертація присвячена історико-педагогічній проблемі, актуальність якої зумовлено певними обставинами. Серед яких: постійні реформаційні процеси, що відбуваються в освіті, які об'єктивно спричиняють посилення вимог до підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників; зміни значущості кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти (ЗВПО) у процесі формування особистості майбутнього вчителя, що обґрунтовано доводиться в дисертації; звернення до вітчизняного освітянського досвіду, який презентує особливості становлення й розвитку кафедр педагогіки, їхньої науково-педагогічної діяльності; необхідність подолання низки суперечностей, що об'єктивно наявні в системі вищої педагогічної освіти з огляду на порушену проблему, які автор визначила на рівні концептуалізації науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в ЗВПО, мети, змісту й напрямів їхньої науково-педагогічної діяльності.

Дисертація в цілому має чітку структуру (5 розділів, висновки й списки літератури до кожного розділу, загальні висновки, додатки). Науковий апарат дослідження сформульований практично вірно (мета, завдання, об'єкт, предмет), однак вважаємо, що у предметі дослідження було б доцільно конкретизувати територіальні межі.

Засвідчуємо практично повну відповідність дисертації вимогам, що висуваються до історико-педагогічних досліджень: визначено хронологічні межі дослідження, схарактеризовано його джерельну базу, що забезпечило достовірність отриманих результатів наукового пошуку, а також змістовий його складник.

Вивчення ступеня розробленості проблеми за визначеними напрямками (філософським, історико-педагогічним, бібліографічним) дозволило О.І. Башкір виокремити власну нішу дослідження.

Опрацювання нормативних документів, архівних матеріалів (з них 19 введено в науковий обіг уперше), публіцистичних, довідково-статистичних, інтерпретаційно-дослідницьких матеріалів, електронних ресурсів, мемуарної літератури, а також адекватних меті та завданням методів дослідження дозволило пошукувачці підготувати ґрунтовну наукову працю. Це підтверджує визначення методологічних засад дослідження, а саме історико-педагогічного, системного, синергетичного, антропологічного, деонтологічного, аксіологічного наукових підходів; розкриття базових понять «наукова діяльність», «педагогічна діяльність», «науково-педагогічна діяльність», «кафедра», «кафедра педагогіки закладу вищої педагогічної освіти», подання авторського визначення ключового поняття дисертаційного дослідження «науково-педагогічна діяльність кафедри педагогіки в закладі вищої педагогічної освіти» як інтелектуально-творчої роботи колективу кафедри, яка здійснюється за навчально-виховним, навчально-методичним, науково-дослідним, громадсько-просвітницьким, міжнародним й інноваційним напрямками, що не викликає принципових заперечень.

Аналіз соціально-політичних, економічних, культурно-педагогічних умов, у яких відбувалося інституційне оформлення закладів вищої педагогічної освіти, відкриття при них кафедр педагогіки дозволив визначити й охарактеризувати передумови науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки ЗВПО. Використання конкретних архівних документів, а саме наказів Міністерства народної освіти ХІХ ст., дало можливість здійснити порівняльну характеристику кафедральної структури відповідно до університетських статутів, представити кафедральний склад кафедр педагогіки Харківського та Київського імператорських університетів (С.С. Гогоцький, А.О. Валицький, М.О. Лавровський).

Заслугою автора є обґрунтування етапів розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки ЗВПО (І етап (1921–1929 рр.) – етап організації науково-дослідних кафедр педології й педагогіки як самостійних інституцій і структурних підрозділів новостворених інститутів народної освіти й визначення

пріоритетних напрямів науково-педагогічної діяльності відповідних кафедр; II етап (1930–1957 рр.) – етап офіційного утвердження статусу кафедр педагогіки в ЗВПО, трансформації й уніфікації змісту й напрямів їх науково-педагогічної діяльності; III етап (1958–1990 рр.) – етап посилення професійної спрямованості науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в ЗВПО на тлі процесів реформування в галузі педагогічної освіти; IV етап (1991–2014 рр.) – етап розширення спектру напрямів науково-педагогічної діяльності педагогічних кафедр у ЗВПО в умовах розбудови національної педагогічної освіти) за визначеними автором критеріями (суспільно-політичні й культурно-освітні). Однак, на нашу думку, варто було б більш чітко визначити показники критеріїв обґрунтування науково-педагогічної діяльності кафедр ЗВПО.

Науково значущим вважаємо підхід О.І. Башкір до розкриття змісту й напрямів науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки ЗВПО на кожному з визначених етапів. Так, у роботі доведено, що соціально-політичні, економічні умови та особливості урядової політики в сфері освіти вплинули на інституційне оформлення закладів вищої педагогічної освіти, рівень вищої педагогічної освіти, педагогічної науки загалом, кафедр педагогіки в ЗВПО, характер змісту й напрямів їхньої науково-педагогічної діяльності.

У дисертації, і це, на наш погляд, є важливим, розкрито динаміку розвитку спектру напрямів науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в ЗВПО, які, відповідно до архівних документів, мали на різних етапах такі назви: «навчально-виховний», «освітній», «навчально-методичний», «науково-дослідний», «науково-методичний», «громадсько-просвітницький», «міжнародний», «інноваційний». Позитивним у роботі вважаємо розкриття автором змістового складника кожного з напрямів з урахуванням специфіки розвитку суспільства, закладів вищої педагогічної освіти, педагогічної науки в досліджуваний період.

Вивчення досвіду науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти (Глухівського, Івано-Франківського, Київського, Одеського, Полтавського, Харківського ЗВПО) дозволило авторові відтворити достовірну загальну картину науково-педагогічної діяльності колективів кафедр педагогіки ЗВПО, зміст їхньої роботи, що знайшло відображення в назвах цих кафедр («кафедра педагогіки», «кафедра загальної

педагогіки та педагогіки вищої школи», «кафедра педагогічної творчості», «кафедра теорії та історії педагогіки», «кафедра загальної й соціальної педагогіки та психології» тощо), специфіку завдань, що стояли перед ними на кожному з етапів, з'ясувати умови, за яких діяльність кафедр була ефективною, узагальнити їх позитивний доробок одночасно виявляючи труднощі та недоліки, що мали місце в їх діяльності й певною мірою гальмували їх розвиток й не сприяли інтенсифікації науково – педагогічної діяльності.

Вважаємо, що цікавим є розділ, присвячений керівникам кафедр педагогіки, зміст і напрями їхньої діяльності як викладачів, управлінців, громадських діячів. Вивчення особових справ Я. Бурлаки, Т. Гарбуза, М. Гордієвського, С. Збандуто, А. Зільберштейна, В. Лозової, І. Синєпола, І. Федоренка та багатьох інших дало змогу об'єктивно оцінити їхній внесок у розвиток педагогічної науки.

Заслуговує на увагу визначення О.І.Башкір перспективних напрямів розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки ЗВПО, що пов'язані з подальшим удосконаленням освітньої та науково-дослідної роботи кафедр, формуванням конкурентноспроможних колективів, створенням умов для особистісного зростання керівників кафедр, розвитком стратегічного характеру управління кафедрами та здійснення певної систематизації, визначаючи їх на рівні держави, закладу освіти та кафедри.

Привертає увагу змістове наповнення дисертації конкретним фактичним матеріалом, що виявлено з першоджерел, а також систематизація й узагальнення його на рівні висновків до розділів, загальних висновків.

Отже, рецензована робота має наукову новизну отриманих результатів, яка полягає в *цілісному дослідженні в широких хронологічних межах* проблеми науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в структурі ЗВПО України початку ХХ – початку ХХІ ст. з урахуванням суспільно-політичних і культурно-освітніх умов; *розкритті організаційно-теоретичних засад* дослідження проблеми науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в ЗВПО; *обґрунтуванні етапів* розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в ЗВПО України; *узагальненні досвіду* науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в ЗВПО, характеристикі його змістових складників на кожному з

визначених етапів; *окресленні перспективних напрямів* розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки в умовах сучасних викликів.

Результати дослідження мають і практичне значення, вони розширюють межі наукового знання, збагачують педагогічну науку новими відомостями про науково-педагогічну діяльність кафедр педагогіки ЗВПО, особистостей їхніх керівників. Окремі результати дослідження використані під час викладання курсів «Педагогіка вищої школи», «Наукові підходи в педагогічних дослідженнях» здобувачам освітнього ступеня «магістр» та наукового ступеня доктора філософії, можуть бути використані під час читання курсів «Історія педагогіки», «Управління навчальним закладом», «Адміністративний менеджмент у галузі освіти», під час укладання підручників, навчальних посібників, енциклопедичних і довідково-бібліографічних видань. Водночас вважаємо за необхідне підкреслити, що якість апробації результатів дослідження в освітній процес ЗВО є недостатньо репрезентативною, в зв'язку з тим, що не охоплює ЗВПО різних регіонів України.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію О.І.Башкір, вважаємо за необхідне висловити певні побажання і зауваження дискусійного характеру. Йдеться насамперед про такі питання, які не були досить переконливо обґрунтовані чи пояснені:

1. Позитивним є обґрунтування етапів розвитку науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки ЗВПО України досліджуваного періоду, але, на нашу думку, другий етап є не тільки надто великий в часовому сенсі, але й у різниці підходів до розв'язання досліджуваної проблеми. Тому його доцільно було б подати принаймні довоєнним і повоєнним.

2. У дослідженні розкрито зміст і напрями науково-педагогічної діяльності кафедр педагогіки закладів вищої педагогічної освіти. Однак, на наш погляд, потребує дослідження й науково-педагогічна діяльність кафедр педагогіки класичних університетів, які також займаються підготовкою вчителів.

3. Варто було б у роботі використати емпіричні методи дослідження (анкетування, інтерв'ювання, опитування, епістолярій та ін.), що підвищило б теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, стало б вагомим науковим додатком до опрацьованих архівних матеріалів й дало змогу,

враховуючи думки безпосередніх, ще живих, учасників науково-педагогічної діяльності досліджуваного періоду, більш чітко сформулювати педагогічні ідеї діяльності кафедр, які доцільно творчо використовувати в сучасних ЗВО.

4. Теоретичне та практичне значення роботи зросло, якби автор також розглянув особливості діяльності кафедр педагогіки ЗВО Західного регіону України.

5. Наукове значення рецензованої роботи підвищилось, якщо б автор зазначив нововведені архівні матеріали.

6. Об'єм матеріалу розділів дисертації представлено непропорційно. У роботі не зовсім коректно оформлено рисунки 5.1, 5.2, (С. 459, 462) та додатки. В останніх відсутні джерела інформації до них.

Однак висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер та суттєво не впливають на загальний науковий рівень дисертації Ольги Іванівни Башкір та мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих проблем історико-педагогічної науки. Загалом рецензована робота є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням та має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку історико-педагогічної науки. Зміст автореферату і викладені у ньому висновки відображають основні положення дисертації.

Дисертація на тему «Науково-педагогічна діяльність кафедр педагогіки у вищих педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ – початок ХХІ століття)» відповідає вимогам пп. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», а його авторка - Башкір Ольга Іванівна - заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
педагогіки імені Богдана Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Т. К. Завгородня

